

BRANDUOLINĖ ENERGIJA

Šiuo metu gaminama branduolinė energija išgaunama vykstant procesui, vadinamam branduolių dalijimusi. Per jį naudojant uraną suskaidomi atomai ir išskiriama energija. Branduolinė energija yra mažai anglies dioksido išskirianti iškastinio kuro alternatyva ir labai svarbi 14 iš 28 ES valstybių narių energijos rūšių derinio sudedamoji dalis. Ji sudaro beveik 30 proc. visos ES pagaminamos elektros energijos. Tačiau dėl 1986 m. įvykusios Černobylio katastrofos, o 2011 m. – nelaimės Fukušimoje, Japonijoje, branduolinę energiją pradėta vertinti priešaringai. Vokietijos sprendimas iki 2020 m. palaipsniui atsisakyti branduolinės energijos, taip pat laikinas dviejų Belgijos reaktorių uždarymas po to, kai aptikta įtrūkimų jų talpose, padidino spaudimą atsisakyti branduolinės energijos Europoje. Nors valstybės narės pačios sprendžia, ar įtraukti branduolinę energiją į savo energijos rūšių derinį, ES teisės aktais siekiama gerinti branduolinių elektrinių saugos standartus ir užtikrinti, kad branduolinės atliekos būtų saugiai apdorojamos ir laidojamos.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis (Euratomo sutartis), ypač jos 40–52 (investicijos, bendrosios įmonės ir ištekliai) ir 92–99 (bendra branduolinės energijos rinka) straipsniai.

TIKSLAI

Šešios valstybės narės steigėjos 1950 m., siekdamos išspręsti visuotinio „įprastinės“ energijos stygiaus problemą, branduolinę energiją laikė priemone energetinei nepriklausomybei pasiekti. Kadangi atskiros valstybės neįstengė investuoti reikiamų lėšų į branduolinę energetiką, valstybės narės steigėjos susivienijo ir įsteigė Europos atominės energijos bendriją. Bendri Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties tikslai – prisidėti prie Europos branduolinės pramonės kūrimo ir vystymo, siekiant, kad branduolinės energetikos vystymas būtų naudingas visoms valstybėms narėms, ir užtikrinti tiekimo saugumą. Sutartimi visuomenei taip pat užtikrinami aukšti saugos standartai ir neleidžiama, kad branduolinės medžiagos, kurios iš esmės turi būti naudojamos civilinėms reikmėms, nebūtų nukreiptos karinėms reikmėms. Pagal Euratomo sutartį branduolinę energiją galima naudoti tik taikioms civilinėms reikmėms. Dabartiniais teisės aktais siekiama užtikrinti aukštus saugos standartus.

LAIMĖJIMAI

A. Branduolinė sauga

Branduolinė sauga apima saugią branduolinių objektų eksploataciją ir radiacinę saugą bei radioaktyvių atliekų tvarkymą. ES siekia užtikrinti pačius aukščiausius bet kokio pobūdžio civilinės branduolinės veiklos saugos standartus, įskaitant energijos gamybą, mokslinius tyrimus ir naudojimą medicinoje. Reikalaujama, kad valstybės narės sukurtų nacionalines sistemas, kuriose būtų atsižvelgiama į branduolinės saugos reikalavimus, atominių elektrinių licencijavimą, priežiūrą ir poveikio priemones.

Po Fukušimos branduolinės avarijos Komisija atliko išsamų visų ES atominių elektrinių rizikos ir saugos vertinimą, siekdama įvertinti branduolinių įrenginių saugumą ir tvirtumą ekstremalių gamtos reiškinių atveju. Komisija pateikė iš esmės teigiamą dabartinių Europos saugos standartų vertinimą, tačiau pabrėžė, jog juos reikia dar patobulinti siekiant, kad jie būtų nuoseklesni valstybėse narėse ir kad nebūtų atsiliekama nuo geriausios tarptautinės praktikos ([COM\(2012\) 0571](#)). Todėl 2014 m. buvo atnaujintos visos ES branduolinių įrenginių saugos taisyklės (Direktyva 2014/87/Euratomas). 2015 m. vasario mėn. Komisija pasiūlė persvarstyti Euratomo sutarties 41 ir 44 straipsniuose numatytus informacijos reikalavimus siekiant priderinti juos prie politikos pokyčių. Be to, pranešimo reikalavimai turi būti aiškesni investuotojams, o pats pranešimo procesas turi būti veiksmingesnis. Komisija savo naujausiame veiksmų plane dėl energetikos sąjungos pranešė, kad planai bus paskelbti 2018 m. ([COM\(2017\) 0688](#)).

1. Radiacinė sauga

Apšvita jonizuojančiąja spinduliuote kelia didelę grėsmę žmonių sveikatai (tiek plačiajai visuomenei, tiek medicinos, pramonės ir branduolinio sektoriaus darbuotojams) ir aplinkai. Siekiant neatsilikti nuo mokslo pažangos, pagerinti teisinį nuoseklumą ir spręsti gamtinių spinduliuotės šaltinių ir aplinkos apsaugos klausimus ES priėmė daug įvairių radiacinės saugos srities teisės aktų, kurie vėliau buvo atnaujinti ir supaprastinti. 2013 m. gruodžio 5 d. Tarybos direktyvoje 2013/59/Euratomas nustatyti pagrindiniai saugos standartai siekiant užtikrinti apsaugą nuo jonizuojančiosios spinduliuotės apšvitos keliamų pavojų^[1]. Taip supaprastinami Europos Sąjungos teisės aktai penkias direktyvas pakeičiant viena, be to, nustatomi privalomi apsaugos nuo patalpose esančio radono reikalavimai, taip pat reikalavimai dėl statybinių medžiagų naudojimo ir radioaktyviųjų nuotekų, išmetamų iš branduolinių įrenginių, poveikio vertinimo. Atskira direktyva, 2013 m. spalio 22 d. Direktyva 2013/51/Euratomas^[2], skirta žmonėms vartoti skirtame vandenyje esančių radioaktyviųjų medžiagų stebėsenai.

Po Černobylio atominės elektrinės avarijos ne viename reglamente nustatyti reikalavimai, keliami žemės ūkio produktų importui iš trečiųjų šalių (Reglamentas 733/2008/EB, kurio taikymo sritis išplėsta Reglamentu 1048/2009/EB, Reglamentas 1635/2006/EB ir Reglamentas 1609/2000). Reglamente 2016/52/EB nustatomi

[1]OL L 13, 2014 1 17, p. 1.

[2]OL L 296, 2013 11 1, p. 12.

didžiausi leidžiami maisto produktų ir pašarų radioaktyviosios taršos po branduolinės avarijos ar bet kokios nepaprastosios radiologinės padėties lygiai.

2. Radioaktyviųjų medžiagų ir atliekų transportavimas

Remiantis 1993 m. birželio 8 d. Tarybos reglamentu 1492/93/EB pradėta taikyti radioaktyviųjų medžiagų vežimo tarp valstybių narių deklaratavimo sistema, siekiant užtikrinti, kad atitinkamos institucijos gautų tiek pat informacijos, susijusios su apsaugos nuo radiacijos kontrole, kaip iki 1993 m., kai vis dar buvo taikoma sienų kontrolė.

Išankstinių leidimų vežti radioaktyvias atliekas sistema įdiegta ES 1992 m. ir gerokai pakeista 2006 m. 2006 m. lapkričio 20 d. Tarybos direktyva 2006/117/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir panaudoto branduolinio kuro vežimo priežiūros ir kontrolės siekiama užtikrinti deramą visuomenės apsaugą nuo tokių vežimų. Joje nustatyti ir pateikti griežti kriterijai, apibrėžtys ir procedūros, kurios turi būti taikomos Bendrijoje ir už jos ribų vežant radioaktyvias atliekas ir panaudotą branduolinį kurą.

3. Atliekų tvarkymas

ES teisinė atliekų tvarkymo Europoje sistema sukurta 2011 m., priėmus Tarybos direktyvą 2011/70/Euratomas dėl panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo. Pagal ją numatyta nuodugni nacionalinių galutinių saugyklų statybos ir valdymo programų stebėseną, taip pat teisiškai privalomi saugos standartai. Valstybės narės turėjo pateikti pirmąsias savo nacionalinių reformų programų įgyvendinimo ataskaitas 2015 m.

B. Branduolinių medžiagų apsauga

Siekiant sukurti apsaugos priemonių sistemą, kuria būtų užtikrintas branduolinių medžiagų naudojimas tik deklaruotoms vartotojų reikmėms ir tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, buvo priimti ir iš dalies pakeisti keli reglamentai (pvz., Komisijos reglamentas (Euratomas) Nr. 302/2005). Šios apsaugos priemonės taikomos visam branduolinio kuro ciklui – nuo branduolinių medžiagų išgavimo valstybėse narėse ar jų importavimo iš trečiųjų šalių iki eksportavimo už ES ribų. Komisija atsakinga už civilinio branduolinių medžiagų naudojimo ES kontrolę.

C. Branduoliniai moksliniai tyrimai, mokymo veika ir informacija

Branduoliniai tyrimai Europoje finansuojami pagal daugiametes finansines programas. Euratomo branduolinių mokslinių tyrimų ir mokymo veiklos programa papildė ES bendrąją mokslinių tyrimų ir inovacijų programą „Horizontas 2020“, tačiau nėra jos dalis. Suma, skirta Euratomo programai 2014-2018 m., sudarė 1 608 mln. eurų, padalintų specialioms programoms: viena iš jų apima netiesioginius veiksmus, susijusius su branduolių sintezės energijos moksliniais tyrimais (jiems skirta 728 mln. EUR), kita – veiksmus, susijusius su branduolių dalijimusi bei radiacine sauga (315 mln. EUR), o trečia – tiesioginius Komisijos Jungtinio tyrimų centro (JTC) veiksmus (jiems skirta 559 mln. EUR). Siekiant geriau koordinuoti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, tai pat demonstracinę veiklą bei diegimą branduolio dalijimosi energijos srityje, 2007 m. įsteigta Tvarios branduolinės energijos technologijų platforma. Branduolių sintezės energijos srityje ES yra ITER, tarptautinio branduolių sintezės mokslinių tyrimų ir inžinerijos projekto, narė steigėja ir pagrindinė finansinė partnerė; pagal šį projektą šiuo

metu statomas didžiausias pasaulyje eksperimentinis branduolių sintezės reaktorius Kadaraše, Prancūzijoje. Siekiant skatinti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą branduolių sintezės srityje, įsteigta Europos ITER įgyvendinimo ir branduolių sintezės energetikos vystymo bendroji įmonė (Tarybos sprendimas 2007/198/Euratomas). Įmonės nariai yra Euratomas, kuriam atstovauja Komisija, ES valstybės narės ir kai kurios trečiosios šalys, kurios yra sudariusios bendradarbiavimo susitarimus su Euratomu.

Tarybos direktyvoje 2014/87/Euratomas nustatyti skaidrumo ir informacijos, susijusios su branduolinio įrenginio branduoline sauga, teikimo darbuotojams ir visuomenei reikalavimai.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Europos Parlamento vaidmuo dalyvaujant sprendimų priėmimo procedūrose pagal Euratomo sutartį yra ribotas, nes jam suteiktos tik patariamąsios galios, o jo nuomonė nėra privaloma. Vis dėlto įvairiose rezoliucijose šia tema Parlamentas nuolat pabrėžia, kad reikia aiškiai nurodyti pareigų pasiskirstymą tarp ES institucijų ir valstybių narių ir stiprinti bendrą ES sistemą dėl įvairių branduolinių įrenginių aspektų, taip pat kad svarbu tobulinti saugos ir aplinkos apsaugos reikalavimus. Savo 2011 m. liepos mėn. rezoliucijoje dėl energetikos infrastruktūros prioritetų 2020 m. ir vėliau^[3] Parlamentas labai pritarė Komisijos sprendimui taikyti Europos atominių elektrinių testavimą nepalankiausiomis sąlygomis. Papildomoje rezoliucijoje, priimtoje per 2013 m. kovo mėn. plenarinį posėdį, nurodomos testavimo nepalankiausiomis sąlygomis, kurį atliko Komisija 2012 m., ribos ir raginama į būsimums testavimus įtraukti papildomus kriterijus, ypač susijusius su medžiagų nusidėvėjimu, žmogiškosiomis klaidomis ir srautais reaktorių talpose. Parlamentas primygtinai ragino visiškai įgyvendinti saugos patobulinimus^[4].

Savo 2011 m. birželio mėn. rezoliucijoje dėl Tarybos direktyvos dėl panaudoto branduolinio kuro ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo^[5] Parlamentas pritarė Komisijos pasiūlymui visiškai uždrausti radioaktyviųjų atliekų eksportą, tuo tarpu Taryba buvo už tai, kad šis eksportas būtų leidžiamas tik labai griežtomis sąlygomis. Parlamentas taip pat prašė papildomai patikslinti, kad ši direktyva yra susijusi su aplinkos apsauga, ir įtraukti pakankamas nuostatas, kad būtų užtikrintas visuomenės informavimas apie atliekų tvarkymą ir visuomenės dalyvavimas jas tvarkant.

Savo 2013 m. kovo mėn. rezoliucijoje dėl Tarybos direktyvos dėl žmonėms vartoti skirtame vandenyje esančių radioaktyviųjų medžiagų stebėsenos^[6] Parlamentas prašė pakeisti teisinį pagrindą (iš Euratomo sutarties 31 ir 32 straipsnių į SESV sutarties 192 straipsnį) ir atitinkamai laikytis įprastos teisėkūros procedūros. Parlamentas pasiūlė papildomas nuostatas dėl geresnio vartotojų informavimo, atsitiktine tvarka atliekamų vandens kokybės patikrų, taip pat atskiro gamtinio radioaktyvumo ir antropogeninės taršos reglamentavimo. Jis taip pat išaiškino valstybių narių ir Komisijos pareigas.

[3]OL C 33 E, 2013 2 5, p. 46.

[4]OL C 36, 2016 1 29, p. 76.

[5]OL C 390 E, 2012 12 18, p. 147.

[6]OL C 36, 2016 1 29, p. 195.

Savo 2013 m. spalio mėn. rezoliucijoje dėl direktyvos, kuria atnaujinami pagrindiniai saugos standartai dėl apsaugos nuo jonizuojančios spinduliuotės^[7], Parlamentas dar kartą paragino pakeisti teisinį pagrindą iš Euratomo sutarties į SESV. Jis išplėtė šios direktyvos taikymo sritį, kad direktyva būtų taikoma visais planuotos, esamos, atsitiktinės ar avarijos nulemtos apšvitos atvejais, nustatė griežtesnes leistinos apšvitos dozių ribas ir sugriežtino sankcijas ir nuostolių atlyginimo reikalavimus. Jis taip pat patobulino visuomenės informavimo sistemą.

Per pirmąjį svarstymą priimdamas poziciją dėl Euratomo direktyvos, kuria nustatoma Bendrijos branduolinių įrenginių branduolinės saugos sistema (Direktyva 2014/87/Euratomas, iš dalies keičianti Direktyvą 2009/71/Euratomas), Parlamentas paragino valstybes nares užtikrinti skaidresnį bendradarbiavimą branduolinių įrenginių saugos ir susijusios rizikos srityse. Parlamentas taip pat pasiūlė tarpusavio vertinimą atlikti kas aštuonerius metus (o ne kas dešimt metų). Be to, Parlamentas turėtų būti informuojamas apie rezultatus, susijusias priemones ir planus. Šių nuostatų Taryba neįtraukė į galutinį Direktyvos 2014/87/Euratomas tekstą.

Frédéric Gouardères
05/2019

[7]OL C 208, 2016 6 10, p. 697.

